

Zvolenský spevácky zbor – najstarší činný spevácky zbor na Slovensku z mesta Zvolen oslavuje svoje 130. narodeniny

MICHAL BRODNIANSKY

HISTÓRIA ZBORU

Summary

The article is devoted to the singing choir in Zvolen which is the choir with the longest tradition in Slovakia. It is dealing with its foundation, conditions in particular periods, conductors working in this choir, as well as with the important awards or performances which this choir in its 130 years long tradition experienced or took part in.

Mesto Zvolen, jedno z piatich najstarších miest na Slovensku tento rok oslavuje 770. výročie udelenia mestských výsad kráľom Belom IV. Zvolen sa nachádza v centrálnej časti stredného Slovenska. Mesto bolo od nepamäti významným sídlom niekdajšieho Horného Uhorska. Malo výhodnú geografickú polohu na križovatkách obchodných ciest a bolo prirodzeným centrom širokého okolia. Uhorskí vládcovia z hradu Starý Zvolen už v stredoveku spravovali územie súčasného stredného Slovenska. Pod vtedajšiu Zvolenskú župu patrilo územie od dnešného Maďarska po Poľsko, vrátane Liptova a Oravy. Na hrade sídlil Jan Jiskra, starí Zvolenčania prežívali stavovské povstania Štefana Bocskaya, Gabriela Bethlena, Rákocziovcov, s obavami počúvali správy o hrôzách, ktoré priňášali turecké nájazdy, keď sa divoké hordy dobyvateľov dostali až k bránam Zvolena. A aj keď Turkom padli za obeť rôzne mestá, obce a hrady na území dnešného Slovenska, Zvolen nikdy nedobyl. Priemyselná revolúcia v 19. storočí neobišla ani Zvolen, kde v roku 1871 založili továreň na plech Union.

Práve pri fabrike Union vznikol jeden z najdlhšie fungujúcich speváckych zborov na Slovensku. V súčasnosti oslavuje svoje 130. narodeniny. Spevokol, podobne ako iné umelecké kolektívy, by ťažko vznikol bez silnejšieho robotníckeho hnutia na pôde vyššie spomenutej fabрики. Zmienky o prvej dychovej hudbe sú už z roku 1872 a podľa dostupných archívnych materiálov sa do roku 1883 datuje vznik prvého robotníckeho hudobno-speváckeho spolku. Bol známy pod názvom „Hudobný, spevácky a čítací spolok Union vo Zvolene. Jeho pokračovateľom je dnešný Zvolenský spevácky zbor. O prvom predsedovi spolku nie sú presne overené informácie. Ján Klimo uvádza, že predsedom spolku bol pravdepodobne už od začiatku činnosti Július Dostalík, ktorého v roku 1911 nahradil Sándor Lengyel, vedúci učiteľ fabrickej ľudovej školy. Prvým známym vedúcim robotníckeho spolku, ako uvádzajú niektoré zdroje, bol Livius Maderspach, uvádzaný tiež ako Madersbach (1. 2. 1840–29. 9. 1921). Bol to penzionovaný banský radca, pôvodom Nemec, ktorý bol v Unionke pokladní-

kom asi od roku 1903. Livius Maderspach bol mimoriadne obľúbený a uctievaný, ľudia mali radi jeho veselú povahu. Miloval umenie a najmä hudbu, podporoval kultúrne podujatia a osobne aj umelcov. Spolok vyvíjal od počiatku pestrú činnosť a keďže vedenie továrne nemohlo tomuto trendu zabrániť, podporovalo ho, pravda s úmyslom mať ho pod kontrolou. V roku 1900, keď sa majiteľom továrne stala Rimamuránsko-šalgótarjánska spoločnosť došlo k zmenám aj vo vedení hudobného spolku. Vtedajší kapelník Martin Čada odišiel do Ameriky a nahradil ho Henrik Bredler. V roku 1903 si spolok napríklad už vychovával vlastných mladých hudobníkov, keď 11 nadaných žiakov začal učiť hrať na sláčikové nástroje hudobný pedagóg Gustáv Šimkovič. Nové vedenie továrne zriadilo v roku 1904 pre deti zamestnancov fabriky dvojtriednu ľudovú školu, v ktorej sa, okrem iného, vychovávali i budúci hudobníci a speváci, pôsobil pri nej detský hudobný krúžok. V roku 1912 prešiel spolok opäť reorganizáciou a podľa nových stanov jeho názov znel Čitateľský, spevácky a hudobný spolok zvolenskej železiarne Union (A zólyomi Unio vaslemezgyári olvasó, dal és zenegyűlet). Aj keď existovali snahy hudobnej časti spolku osamostatniť sa a vytvoriť vlastný spolok, nestalo sa tak, pretože to vedenie továrne nepovolilo. Spolok teda pokračoval vo svojej činnosti ako mnohozaujímavý. Medzi týmito záujmovými krúžkami bol aj spevokol, ktorý nadviazal partnerské vzťahy so spevokolom zo železiarne v Šalgótarjáne. V roku 1913 napríklad v Unionke vystúpil 40-členný spevokol zo Šalgótarjánu, v máji 1914 zvolenská spolková dychovka i spevokol návštevu hosťom oplatili.

Do života továrne, jej zamestnancov i spolku veľmi nepriaznivo zasiahla Prvá svetová vojna. V tom čase bol predsedom spolku Béla Clement, na poste zbormajstra boli Metodej Vévoda a Ignác Göbel. Príliš aktívnym členom spolkového hnutia hrozilo poslanie na front. Škody utrpel aj majetok a zariadenie spolku. Vo veľkej sále boli ubytovaní vojaci, ktorí vylámali dvere do kolkárne a poškodili ju tak, že bola nepoužiteľná. Ani v týchto ča-

soch však činnosť spolku nebola prerušená, hoci bola podstatne obmedzená. Na prianie riaditeľa továrne spevácky zbor účinkoval dvakrát mesačne pri bohoslužbách.

Činnosť spolku sa opäť rozbehla v nových podmienkach v roku 1918 po skončení I. svetovej vojny a vzniku Československej republiky. Obnovila sa činnosť spevokolu, hudobného krúžku, opäť fungovala knižnica a pod. Po návrate Ignáca Göbela z vojny sa vytvoril dokonca zmiešaný spevokol. Žien bolo 15 až 20 a mužov asi 30 až 40. Členmi spevokolu už neboli len zamestnanci fabriky ale aj hudobníci a speváci, ktorí našli zamestnanie mimo Zvolena. Spevokol mohol rozšíriť svoj repertoár o slovenské piesne. Speváci vystupovali hlavne v okolí Zvolen a terajšom Banskobystrickom kraji. Unionka však stála pred hospodárskym krachom. V roku 1921 sa začalo postupné prepúšťanie všetkých robotníkov a o rok neskôr fabrika zastavila výrobu. Spolok stagnoval, ale vo svojej činnosti pokračoval ďalej. Po zrušení fabriky Union bola činnosť robotníckeho spolku mimoriadne ohrozená. Preto v roku 1923 Ján Klimó vypracoval stanovy, na základe ktorých vzniká Robotnícky čitateľský, spevácky a hudobný spolok pre mesto Zvolen a okolie. Ku koncu roka 1925 mal už 285 členov. Od mája 1923, keď odišiel Ignác Göbel, až do polovice decembra 1926 viedol hudbu i spevokol Metodej Vévoda. Koncom roka 1926 prevzal spevokol i sláčikovú hudbu Ladislav Vrbovský, ktorý ich viedol až do svojej smrti v roku 1931. Rok 1931 bol pre spolok významný tým, že Krajský úrad v Bratislave dňa 7. apríla schválil stanovy Robotníckeho čítacieho, speváckeho a hudobného spolku vo Zvolene. V zložitej hospodárskej situácii, keď členovia spolku mali mnoho existenčných starostí a po smrti Ladislava Vrbovského v roku 1931 boli aktivity spevokolu už len sporadické. Speváci sa schádzali, spievali na spolkových podujatiach aj bez dirigenta, ale žiadalo sa im mať opäť spevokol s pravidelnou činnosťou. Preto úsilie tých členov spolku, ktorí chceli vo Zvolene ďalej rozvíjať zborový spev medzi robotníkmi vyústilo v roku 1934 do vzniku nového robotníckeho

spevokolu s názvom Úsvit, ktorý mal 50 členov. Pri zakladaní Úsvitu pomáhal aj bývalý člen a funkcionár robotníckeho spolku z Unionky Ján Klimo, ktorý bol v tom čase predsedom Združenia robotníckych speváckych spolkov československých so sídlom v Bratislave. Do tohto združenia vstúpil Úsvit oficiálne 25. novembra 1937. V júni 1938 sa Úsvit zúčastnil na veľkom festivale robotníckych spevokolov v Prahe. Dirigentom Úsvitu bol mladý učiteľ, milovník zborového spevu Ján Uhrík. Činnosť Úsvitu ukončil rozpad Československej republiky a vznik Slovenského štátu. Okrem Úsvitu, v období keď bol Zvolen sídlo Zvolenskej župy, vzniklo Orchesterálne združenie pohronské. Jeho dirigentom bol František Prochádzka. Čoskoro bol jeho súčasťou 51-členný ženský a 53-členný mužský spevácky zbor a preto sa názov rozšíril na Orchesterálne a spevácke združenie pohronské. Toto združenie koncom dvadsiatych rokov po prvýkrát na Slovensku uviedlo v javiskovom prevedení Smetanovu operu Predaná nevesta. Avšak v roku 1928 toto združenie zaniklo. Jeho pokračovateľom bolo Spevácke združenie pohronské pod vedením Stanislava Kovandu. V roku 1934 sa zúčastnilo na veľkom festivale speváckych zborov pri príležitosti 80. výročia smrti Bedřicha Smetanu a 30. výročia smrti Antonína Dvořáka vo Veľtržnom paláci v Prahe. Z celej republiky sa ho zúčastnilo takmer 4000 spevákov, dirigoval legendárny Václav Talich. Počas existencie Československa pôsobil vo Zvolene aj meštiansky spevokol Remeselníckeho spolku. Dirigoval ho riaditeľ Hudobnej školy vo Zvolene Gustáv Šimkovič. V rokoch 1925 a 1926 sa vo Zvolene formoval aj prvý žiacky spevácky zbor, ktorý založil Ján Korbačka. Počas II. svetovej vojny vo Zvolene zanikajú viaceré spolky a krúžky, v ktorých boli mnohí Česi (tí odišli za hranice Slovenska, do Čiech). To znamenalo aj zánik Speváckeho združenia pohronského i spevokolu Úsvit. Robotnícky spolok sa našťastie podarilo zachrániť a prešli doň aj speváci zo spomínaných zaniknutých zborov. Robotnícky spevokol prevzal aj notové archívy týchto spevokolov, čo ovplyvnilo voľbu repertoáru.

Po II. svetovej vojne nastali pre činnosť robotníckeho spolku nové časy. V priebehu 50. a 60. rokov 20. storočia bol organizačne pričlenený k rôznym inštitúciám a podnikom (Mestský národný výbor, Okresný dom osvety a pod.) čo komplikovalo jeho organizačnú činnosť. Po vojne začal spevokol naberať vzostupnú líniu pod vedením Pavla Pašku. Zvolenský spevokol bol prvým slovenským spevokolom, ktorý po vojne – roku 1947 – absolvoval veľký koncertný zájazd do Čiech. V roku 1948 sa zúčastnil na veľkom súťažnom festivale speváckych zborov v Košiciach. Počas tohto jediného roka zaznamenal rekordný počet 85 vystúpení. Vo funkcii dirigenta vymenil Pavla Pašku Karol Béla, ktorý však rok na to odišiel do SLUK-u a dirigentskú taktovku pri zbore prevzal Ján Halaj. Bol najdlhšie pôsobiacim dirigentom v histórii spevokolu – s krátkou prestávkou 27 rokov. V roku 1951 vznikol vo Zvolene ženský spevokol. Keďže potrebovali skúseného dirigenta, požiadali o spoluprácu Jána Halaju. Ten ponuku prijal a tak bol súčasne dirigentom mužského i ženského spevokolu. To dalo možnosť vzniku miešaného spevokolu. Tak vznikol ďalší pokračovateľ pôvodného unionkárskeho spevokolu – Robotnícky spevácky zbor (RSZ). RSZ zbieral množstvo ocenení a vystupoval doma aj v zahraničí. Úspešne sa rozvíjala aj spolupráca s Československým rozhlasom a neskôr s Čs. televíziou, keďže spevokol už dosahoval takú vysokú úroveň, akú požadovali tieto médiá. V rokoch 1964 až 1979 to bolo viac ako desať nahratých a nakrútených programov. Spevokol dostal za svoju vynikajúcu prácu vysoké štátne vyznamenanie – Rad práce, ktoré zboru udelil prezident republiky. V roku 1973 sa konali oslavy 90. výročia založenia spevokolu. Na slávnostnom koncerte okrem jubilanta vystúpili aj iné telesá z Československej republiky. V tom istom roku dostal Robotnícky spevácky zbor, ako prvý spevokol vo vtedajšej Československej socialistickej republike Československú cenu mieru. Spevokolu bol zároveň priznaný čestný názov Robotnícky spevácky zbor Mier. Pod úspechy spevokolu v 60. a 70. rokoch

20. storočia sa podpísal najmä dirigent Ján Halaj. Po jeho odchode prevzal spevokol dirigent Vojtech Czobor (1979–1981) a potom toto spevácke teleso dlhých 25 rokov formoval Branislav Vargic (1981–2006), zbormajster Štátnej opery v Banskej Bystrici. Práve Branislav Vargic spolu s predsedníčkou výboru spevokolu Martou Ruttkayovou doviedol zbor k oslavám storočnice. Prvé roky po roku 1989 boli v spevokole poznačené určitým útlmom činnosti, keďže v tom čase boli v spoločnosti iné priority ako kultúra. Spevokol však ani členským zložením, ani repertoárom nebol už len „robotníckym“. Preto sa názov zmenil na aktuálnejší „Zvolenský spevácky zbor“. Po krátkej stagnácii činnosti spevokolu postupne opäť silnela. Významne sa na tom podieľali dve osobnosti tohto obdobia – PhDr. Branislav Vargic, dirigent spevokolu a Ing. Stanislav Čigarský, CSc., predseda výboru spevokolu. Približne 40členný kolektív pravidelne vystupoval na samostatných koncertoch, účinkoval pre návštevníkoch slovenských kúpeľov (Dudince,

Kováčová atď.), spieval na horehronských slávnostiach zborového spevu v Brezne. Od roku 1990 do roku 2008 bol spevácky zbor na 12 zahraničných koncertných zájazdoch. V roku 1997 bola zboru udelená medaila Matice slovenskej. V septembri 2000 bol zbor na úspešnom zájazde v Gubine v Poľsku. Organizátori aj tlač vystúpenie hodnotili ako vysoko profesionálne a zbor získal zvláštne ocenenie. V roku 2003 vystriedala vo funkcii predsedu spevokolu Stanislava Čigarského dlhoročná členka a funkcionárka spevokolu Viera Juríková. Ďalšia dôležitá zmena v postavení spevokolu nastala v roku 2005. Dňa 24. augusta 2005 sa Zvolenský spevácky zbor stal samostatnou právnickou osobou v právnej forme „občianske združenie“ a tým aj samostatným ekonomickým subjektom. Dňa 10. októbra 2006 oficiálne prevzal od Branislava Vargica dirigentskú taktovku skúsený zbormajster a dirigent Božidar Vongrej, ktorý dovtedy pôsobil v speváckych zboroch v Martine. Od roku 2011 je dirigentkou Mgr. Martina Filkorová.

Literatúra

- 1 HALAJ, J. 1973. *Robotnícky spevokol vo Zvolene, 1883–1973*. Bratislava: Obzor, 1973.
- 2 HALAJ, J. 1973. *Robotnícky spevácky zbor Mier Zvolen*. Samizdat, 1973.
- 3 MÁZOR, M. 2008. *Piesne troch storočí*. Zvolen, november 2008. 88 s.
- 4 *Zvolenský spevácky zbor – história* [online]. [parafrázované 07.10.2013] dostupné na internete: <<http://www.zsz.sk/node/1>>

Résumé

Príspevok sa venuje Zvolenskému pěveckému sboru, který je nejdéle působící sbor na Slovensku. Mluví o vzniku, o podmínkách v jednotlivých obdobích, o dirigentech, působících v tomto tělese i o významných oceněních či vystoupeních, které pěvecký sbor ve své 130-leté tradici zažil a absolvoval.

Klíčová slova: Zvolen, pěvecký sbor, dělnický spolek.

Keywords: Zvolen, choir, Worker's Association.

Michal Brodniansky sa narodil 29. 2. 1986 vo Zvolene. Stredoškolské štúdiá absolvoval na Gymnáziu Ľudovíta Štúra vo Zvolene. Neskôr pokračoval v štúdiách na Pedagogickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, kde mu bol udelený titul Mgr. učiteľstva akademických predmetov Slovenský jazyk a literatúra – Hudobná výchova. Základné umelecké vzdelanie získal na Základnej umeleckej škole vo Zvolene, v hre na husliach, v triede Jána Fraňa. Počas stredoškolských a vysokoškolských štúdií absolvoval súkromné hodiny huslí u Mgr. art. Jána Juřika. V súčasnosti pôsobí na Katedre hudobnej kultúry Pedagogickej fakulty UMB v Banskej Bystrici ako doktorand a na Súkromnej základnej umeleckej škole Quo Vadis vo Zvolene ako pedagóg predmetu Hra na husliach.